

KÁLLAY GÉZA

Regia Civitas

1968-ban a Szársomlyó hegy nyugati végén a kőbánya földmunkái során kincsre bukkantak. Az ezredforduló táján elrejtett kincs érmei és S végű hajkarikái között negyven, különös érem került elő. Ez a negyven ezüstpénz Szent István király legrégebb pénzveretének bizonyult.

A veret addig is ismert volt. Egy németországi lelet alapján Danenberg német pénztörténész modern hamisítványnak minősítette, és felvette a német éremcorpusba 1706/a szám alatt. Később még egy példánya előkerült Svédországban, majd Lengyelországban is, s az újabb szakirodalomban az a vélemény alakult ki, hogy a veret a XI. század közepén Regensburgban készült. Az érem hátlapjának felirata azonban mást bizonyít. A számtalan korabeli veret közül csak Szent István és i. András király pénzeit ékíti a két szó: REGIA CIVITAS.

A pénz felirata Szent István kortársainak szokása szerint egy templomábrázolást ölel körül. Ám a kortárs Karoling pénzek templomábrázolásaitól eltérően – amelyek timpanaonos lapos oromfalat mutatnak – a pénzen palmettaszerűen görbülő vonalakkal ábrázolt, szokatlan építmény látható.

Az építmény különös volta arra indította a verettel foglalkozókat, hogy abban koronát vagy ötvösmunkát lássanak. Gedai István az éremképet vizsgálva összeveti azt az egykorú pénzek karoling templomaival, és úgy

találja, hogy a dénár képe ötvösmunka, és nem egy templom ábrázolása. A honfoglaláskori ékszerek inda- és palmetta motívumaiba illeszkedik.

Kétségtelen, hogy a dénár templomképének oromzata nem timpanon, hanem többkupolás, oromfalas térszerkezet, ami kilencosztású teret fed le. A karoling pénzek egyhajós, nyeregtetővel fedett építményeinél sokkal több építési ismeretet, sőt szférikus térlátást igénylő – akkoron leghaladottabb – építési mód.

De maradt-e ránk ilyen épület?

A korai Árpádok szakraális fővárosában, Székesfehérvárott Kralovánszky Alán régész az 1971. évben egy centrális, épület alapját tárta fel. A középső négyzethez három karéj maradványa csatlakozik. A negyedik karéj – vagy fél négyzet – alapját a közelmúlt építési tevékenysége megsemmisítette.

Kísérletet tettünk az épület rekonstrukciójára – a korabeli szerkesztési elvek szerint – és csodálkozva láttuk, hogy a veret hátlapján látható – mondjuk így – homlokzat illeszkedik a fehérvári alapra.

Építészettörténeti közhely a kilencosztású térképzést „bizánci stílusúnak” nevezni. Holott ez az építési mód a Római Birodalom keleti tartományában, az Eufrátesz fában szegény, ám építőköben gazdag vidékén alakult ki. Bizánc csak méreteit növelte, és Észak felé közvetítette. A késő ókori

Mediterráneum fekete-tengeri régióba bizánci közvetítés nélkül jutott. Ez a templomtípus Örményországban és Grúziában lelhető fel elsősorban, de Görögországban, Itáliában, sőt Német- és Franciaországban is. Hazánkban a kereszténység felvételével egy időben építették őket. A székesfehérvári, s a z írott adatok szerint Szent Péternek szentelt templom építtetője bizonyítással Géza nagyfejedelem volt.

Anonymus írja, hogy 970 táján Bulár földjéről menekülthullám érkezett Magyarországra. Ez az értesülés összefügg 968 és 969 eseményeivel, amikor a rusz-varég kalandorok állammá szervezték a szarmata síkság szláv népeit, s rátámadtak a kazár birodalom tartományaira. A Kaukázus előteréből menekülők hozták azt az értesülést, hogy a harci erényeit elvesztett kazárság a támadásnak nem tud ellenállni. A kazárok katasztrófája készítethette Géza nagyfejedelmet arra a felismerésre, hogy országa stratégiai helyzete megváltozott, s nincs másút, mint a kiegyezés a nyugti keresztény hatalmakkal. A beköltözők magukkal hozták a fekete-tengeri régió építési ismereteit, stílusát és technológiáját.

Természetesen nem állítható, hogy más körülmények és más jövevények nem játszottak szerepet ennek az építési módnak elterjesztésében, mint ahogy az sem, hogy az érem kép csak a fehérvári alapra illeszthető. Ám annyi kétségtelen, hogy Fehérvárott van ilyen maradvány, és az érem képe illeszkedik a feltárt alapokra. Az érem feliratát is Fehérvárra utalónak hisszük, a REGIA jelentése miatt. Regia volat a neve Numa Pompilius palotája mellett az antik Rómában, és Régiónak nevezték az egyiptomi Alexandria kormányzati

negyedét középpont a Ptolemaiosz fáraók kormányzati palota együttesével.

Amikor a Szent Király az éremképet megválasztotta, és arra – mint a bizonyítani igyekszünk – a fehérvári templomnak képét verette. döntésével lehetővé tette, hogy hajdanvolt építészetünk önálló alkotását rekonstruálni tudjuk.

A sírjának felnyitásakor történt mirákulumokkal összemérhető kultúrtörténeti csoda, hogy régészetnek meglelte a templom alapját, s hogy az ezeréves barbár dúlás után is annyira éppen maradt, hogy veretének képével összevethető.

I. István ezüst dénár

Szent István Székesegyház